

4. *Address of the Holy Father John Paul II to University Professors of all Nations*. (2000). Roma (in English).
5. *Rozhko, V. I., Antonjuk, O. V.* (Eds). (2011). *Culturological dictionary*. Kyiv: NMAU (in Ukrainian).
6. *Material from Wikipedia* – free encyclopedia. Retrieved from <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%> (in Ukrainian).
7. *Pomytkin, E. O.* (2007). *The Psychology of Spiritual development of an individual*. Kyiv: Nash chas, 252-278 (in Ukrainian).
8. *Sysojeva, S. O.* (2006). *Outlines of pedagogical creativity*. Kyiv: Milenium (in Ukrainian).
9. *Turytnina, O. L.* (2007) *The Psychology of Creativity*. Kyiv: MAUP, 156-157 (in Ukrainian).
10. *Shevchenko, G. P., Butenko L. L., Shkurin, A. I.* (2014). *Poeticimage of morality in art: the experience of moral education of senior pupils*. Lugansk: Izd-vo «NOULIDZh» (in Russian).

Мельничук Т. Ф. ТВОРЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ КАК КОМПОНЕНТ ДУХОВНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

Рассматривается творческая активность в процессе деятельности и духовного развития личности, условия, которые влияют на формирование творческой активности как составляющей творческого потенциала; обозначены понятия «пассионарность», смысл жизни, ценностные ориентации и духовное развитие личности в процессе творческой деятельности; показана роль творческих коллективов и деятельность общественной женской организации клуба «Гармония» в университете в процессе формирования духовных ценностей личности.

Ключевые слова: гуманизм; духовная и материальная культура; духовность; духовное развитие; национальные святыни; пассионарность; патриотическое отношение; сакральное искусство; самосознание; творческая активность; традиции; ценностные ориентации.

Melnychuk T. ARTISTIC ACTIVITY AS A COMPONENT OF SPIRITUAL DEVELOPMENT OF AN INDIVIDUAL

The article covers artistic activity as a multifunctional psychological component during activity and spiritual growth of an individual and conditions which influence the formation of artistic activeness as a component of creative potential; some concepts are defined such as «passionarity» as a splash of goal-oriented energy and active artistic activity of an individual in creating art masterpieces and other products as a result of an individual's work connected with life and environment protection; the rebirth of spirituality, humane and moral principles of life purposes, values which are underlain in «The Ten Commandments» of Christian religion as an ensample of purposes of life and spiritual development during the activity for humankind; the importance of artistic performance ensembles and a non-governmental female organisation in the system of cultural and educational work at the university while shaping spiritual virtues of an individual, patriotic attitude towards cultural heritage and traditions of Ukrainian nation is presented.

Keywords: artistic activeness; humanism; national shrines; passionarity; patriotic attitude; sacred art; spiritual and material culture; spiritual growth; spirituality; traditions; values.

Рецензенти

Амеліна С. М. – д. пед. н, проф.,
Майданюк І. З. – д. філос. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2015

Прийнято до друку 26.03.2015

УДК 378:330

Н. І. Волкова

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Проаналізовано проблему полікультурної освіти майбутніх економістів; обґрунтовано основні структурні елементи полікультурної освіти; охарактеризовано функції полікультурної освіти професійної підготовки студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів; показано, що становлення економістів нової формації є більш ефективним у процесі цілеспрямованої полікультурної освіти, що здійснюється за допомогою впровадження у професійну підготовку фахівця полікультурного компонента змісту освіти.

Ключові слова: майбутній економіст; полікультурна освіта; полікультурний компонент; професійна підготовка.

Вступ. Модернізація сучасної освіти є мувалася в умовах індустріальної культури і закономірним історичним процесом, пов'язаним вступила у протиріччя з культурними реаліями із необхідністю зміни освітньої моделі, що сфор- постіндустріального суспільства. Модернізація,

як процес удосконалення будь-якої системи в нових умовах, у тому числі й освітньої, починається з нової філософії, нової культури. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку – це філософія і культура постмодерну. Саме в контексті цієї філософії і культури модернізація сучасної освіти спрямована не тільки на оновлення змісту, форм і методів освітньої діяльності, а й торкається самого розуміння сучасної освіти як неперервної, спрямованої на формування творчих людей глобального інформаційного суспільства XXI століття, здатних до саморозвитку та навчання упродовж життя. Усвідомлення кожним членом суспільства необхідності і значущості освіти для підтримки власної конкурентоспроможності на ринку праці, в тому числі й міжнародному, є особливо важливим для динамічного розвитку кожної країни, підвищення її статусу у світовому співтоваристві (Сисоева С. О., 2011).

У педагогічній літературі сформульовано принципи розвитку освіти в умовах сучасного полікультурного глобалізованого світу, до яких віднесено:

- пріоритетності особистості людини та її розвитку;
- полікультурності і толерантності у міжкультурному середовищі;
- конвергенції і глобалізації;
- переходу від знанневої парадигми освіти до компетентнісної;
- спрямованості на забезпечення стійкого розвитку цивілізації;
- неперервності і фундаментальності освіти;
- інформатизації.

Україна – держава культурного, етнічного, релігійного розмаїття, яка будує відкрите, демократичне суспільство. Відкрите середовище є результатом полікультурної освіти, тому запровадження її принципів для нашої країни є особливо актуальним.

Перспективним спрямуванням модернізації професійної школи в контексті ідей Болонської декларації стає полікультурна освіта, а виділення полікультурного компонента професійної підготовки фахівця зумовлено необхідністю формування високого рівня культури як провідника духовних цінностей у полікультурному суспільстві (Огнев'юк В. О., 2003). Тож орієнтація освітнього процесу на підготовку молодого покоління до суспільно корисної діяльності в умовах багатогранності культурних цінностей сприятиме гармонізації взаємостосунків у полікультурному соціумі на підставі діалогу та співробітництва.

Обґрунтовуючи науково вивірені підходи до прогресивних змін у галузі освіти, на думку В. Кременя, доцільно виходити з того, що освіта – це та сфера життя суспільства, яка не повинна залежати від політичної кон'юнктури, організаційно-структурних і фінансово-еконо-

мічних, змістовно-методичних і кадрових проблем (Кремень В. Г., 2010).

Освіта як соціальний інститут відіграє важливу роль не тільки у формуванні економічного, інтелектуального, морального та культурного потенціалу сучасного суспільства. Вона плідно впливає і на розвиток нації, формуючи її культуру, з одного боку, в аспекті цілераціонального ставлення особистості до себе, а з другого до форми поведінки її в суспільстві. Тому цілком слушним є висловлення І. Зязюна про те, що освіта є соціокультурним інститутом нації (Рудницька О. П., 2000).

Проблеми полікультурного виховання молоді, формування людської та національної самосвідомості, громадянської позиції, активно й відповідального ставлення до життя є одними з пріоритетних у процесі гуманізації людського суспільства. Життя людини серед інших людей проходить як суперечливий і динамічний процес, що вимагає від кожної особистості засвоєння реалій соціального та індивідуального існування, норм і правил духовного та матеріального співжиття відповідно до власних можливостей, переконань і рівня культури.

Значна увага проблемам полікультурної освіти надається і в Україні. Українські дослідники обговорюють важливість цієї освіти на конференціях, конгресах, семінарах тощо. Виходить низка праць, в яких обґрунтовується доцільність запровадження ідей багатокультурності у навчально-виховний процес освітніх закладів України.

Проблемам полікультурної освіти присвячені праці О. Гукаленко, О. Джуринського, Г. Дмитрієва, О. Латишевої, В. Макаєвої, Г. Міронової та ін., у тому числі проблемі полікультурності у неперервній професійній освіті приділяли увагу С. Сисоева, І. Соколова, М. Чобітько, Т. Коваль та ін. У значній кількості праць зроблено акценти на виховні аспекти полікультурності та формування толерантних якостей, зокрема в міжетнічних стосунках (Т. Білоус, В. Бойченко, Л. Волик, О. Грива, О. Джуринський, В. Єршов, Т. Левченко, І. Лощенова, Ю. Тодорцева). За останній час посилюється інтерес до проблеми полікультурності в контексті етнічного аспекту (Р. Агадулін, М. Араджіоні, Т. Атрощенко, З. Гасанов, О. Гуренко, В. Євтух) та з'явилася низка наукових досліджень, у яких розглядаються питання полікультурної освіти та виховання в різних регіонах України: Г. Розлуцька, О. Борейко, Н. Рудницька, Н. Якса та ін. Проблемі полікультурності у вищій економічній освіті присвячено праці Т. Поясок.

Проте аналіз наукової літератури з теми дає підстави свідчити, що, незважаючи на певну увагу до означеної проблеми та наявність результатів дослідження окремих її аспектів, питання формування полікультурної освіти майбутніх економістів виявилися недостатньо вивченими у теорії та практиці професійної підготовки.

Таким чином, **метою статті** є обґрунтування компонентів полікультурної світи майбутніх фахівців економічного профілю.

Трагування терміну «полікультурна освіта».

Розглянемо наукові погляди учених щодо проблеми полікультурної освіти. Так, науковці Л. Голік, Т. Клищенко, М. Красовицький, Т. Левченко проблему полікультурної освіти розглядають у поєднанні з вихованням школярів: «Полікультурна освіта і виховання учнів загальноосвітньої школи – така організація і зміст навчально-виховного процесу, життя і діяльності учнів, взаємостосунків, яка забезпечує ознайомлення з культурою народів, що живуть в одній країні, створення умов для виникнення між ними почуття довіри і солідарності, вміння взаємодіяти» (Голік Л. О., Клищенко Т. В., Красовицький М. Ю., Левченко Г. І., 199, с. 4).

Українські дослідники вказують на те, що багатокультурна освіта і виховання не повинні заперечувати національні, а мають розглядатися разом як складові єдиного процесу. На їх думку таке поєднання сприятиме глибокому засвоєнню і розумінню як національних, так і загальнолюдських моральних цінностей.

Інші науковці В. Болгаріна, І. Лощенова говорять, що полікультурна освіта – така освіта, для якої ключовими поняттями є культура як вселюдське явище; це засіб допомогти особистості в подоланні шляху від засвоєння етнічної, національної культури до усвідомлення спільності інтересів народів у їхньому прагненні до миру, злагоди, прогресу через культурний розвиток (Болгаріна В., Лощенова І., 2002).

В. Гриньова суть інтеркультурної освіти і виховання вбачає у тому, щоб навчити молоду людину знаходити своє місце стосовно інших, дати їй засоби урізноманітнити свої взаємини з іншими і пізнати різні культурні прояви свого оточення, включаючи конфліктні ситуації (Гриньова В. Н., 1988).

Кузьменко В. В. зазначає, що полікультурна освіта – це освіта, що сприяє формуванню в особистості готовності до активної діяльності в сучасному соціокультурному середовищі, яка зберігає свою ідентичність, прагне до поваги та розуміння інших етнокультурних спільнот, вміє жити в мирі та згоді з представниками різних расових, етнічних, культурних, релігійних груп. (Кузьменко В. В., 2006).

Отже, полікультурна освіта розширює горизонти освітньої діяльності, сприяє формуванню в індивіда поліфонічного сприйняття світу, культивує толерантність як моральний ідеал та норму поведінки.

Полікультурність у вищій економічній освіті. Важливою передумовою полікультурної економічної освіти є розвиток в Україні демократичного суспільства, в якому проявляється відкритість до інших країн, народів і культур; прагнення України до інтеграції у світове та європейське соціально-культурне й освітнє середовище при збереженні національної самобутності. Тому вищі

економічні навчальні заклади, орієнтовані на індивідуальні потреби студентів, повинні забезпечити таку освіту, яка б, з одного боку, допомагала представникам різних культур співпрацювати на основі гармонійної взаємодії, а з іншого – озброїла майбутніх економістів знаннями та вміннями жити в демократичному суспільстві. (Поясок Т. Б., 2011).

Для полікультурної освіти важливі як універсальні цінності, які виходять за межі групових ознак, так і всі ті різноманітні цінності, які визначають групову приналежність і створюють унікальні культури та погляди на світ. Універсальні цінності містяться в культурних, релігійних та національних традиціях. Якими б різними не були ці традиції, вони породили багато спільних рис у різних народів, незалежно від часу та відстані.

Культурні відмінності, які визначають приналежність людини до тієї чи іншої групи, є проявом різноманітності цінностей та точок зору. Відмінності між культурами, що відображені у смаках людей, їхньому стилі життя та поглядах на світ, є продуктом еволюції кожного народу. Отже, полікультурна освіта допоможе тим, хто навчається, побачити у різноманітності спільне.

Ми погоджуємося з думкою науковця Т. Поясок, яка зауважує, що полікультурність у вищій економічній освіті передбачає:

- гуманістичну спрямованість навчального матеріалу;
- знайомство з самобутніми етнічними, національними рисами в культурі України та інших народів світу;
- залучення студентів до світової культури, розкриття процесу глобалізації, взаємозалежності країн і народів у сучасних умовах;
- визнання рівних прав і обов'язків представників інших народів та релігій;
- формування полікультурних компетенцій в межах професійної компетентності майбутніх економістів. (Поясок Т. Б., 2011)

Полікультурний компонент як складова професійної підготовки майбутніх економістів.

Ми розглядаємо полікультурний компонент як одну зі складових професійної підготовки майбутніх економістів. Його зміст реалізується у сферах професійної діяльності економіста, спрямований на розвиток ціннісно-орієнтаційної основи особистості та сприяє формуванню готовності майбутнього фахівця до полікультурної взаємодії. Складова полікультурного компонента професійної підготовки включає в себе сукупність взаємопов'язаних елементів як зовнішнього (соціального: етнокультурного, соціокультурного, міжкультурного) так і внутрішнього (світоглядного) планів, що визначають зміст професійної підготовки на підставі введення в навчальний процес теоретичного і практичного матеріалу, який характеризується полікультурною спрямованістю.

Відповідно до такого розуміння полікультурного компонента професійної підготовки майбутніх економістів можна відзначити чотири основні структурні елементи:

- етнокультурний, що сприяє взаєморозумінню людей на основі етнокультурних цінностей;
- соціокультурний, що відображає вплив суспільно-історичних процесів на розвиток культур і формування духовних цінностей;
- міжкультурний, що передбачає комунікативну взаємодію представників різних культур під впливом мови, засобів мистецтва як універсальних засобів спілкування народів;
- світоглядний, що сприяє орієнтації на сукупність цінностей культури, яка базується на особливостях ментальної поведінки особистості і є її рушійною силою.

Що стосується функцій полікультурного компонента професійної підготовки студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, то тут можна виділити такі:

- когнітивну, що орієнтується на формування в майбутніх економістів наукових знань про глобалізацію, про культурну багатогранність світу;
- аксіологічну, що полягає в орієнтації на сукупність духовних цінностей, які виробило людство;
- особистісно орієнтовану, що спрямована на особистість студента, його мету, інтереси, культурний саморозвиток, моральне і життєве самовизначення в контексті культурної самоідентифікації, усвідомлення власного «я» в полікультурному світі;

- креативну, що дає змогу розвивати творчі здібності, інтегрувати студента в полікультурний простір України і світу в цілому;
- гуманістичну, що визнає як пріоритет індивідуальність особистості, неповторність його внутрішнього світу.

У структурі полікультурного компонента професійної підготовки студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів можемо виділити три рівні:

- інформаційний, який забезпечує включеність особистості в інформаційний простір, у якому відбувається передача наступним поколінням культурних цінностей;
- рівень інкультурації, що відображає оволодіння майбутнім фахівцем загальною і педагогічною культурою свого етносу, використання цінностей етнопедогогіки, етнопсихології, що забезпечує залучення до джерел національної культури;
- комунікативний або мовний, що характеризує специфіку професійної діяльності як засобу обміну культурними цінностями. Вважаємо, що впровадження полікультурного компонента професійної підготовки майбутніх економістів може здійснюватися поетапно, з урахуванням готовності особистості до полікультурної взаємодії.

Висновки. Таким чином, становлення економістів нової формації є більш ефективним у процесі цілеспрямованої полікультурної освіти, що здійснюється за допомогою впровадження у професійну підготовку фахівця полікультурного компонента змісту освіти.

Література

1. **Абакумова І. В., Ермаков П. Н.** О становлении толерантной личности в поликультурном образовании // Вопросы психологии. – 2003. – № 3. – С. 78-82.
2. **Болгаріна В., Лощенкова І.** Культура і полікультурна освіта // Шлях освіти. – 2002. – №1. – С. 2-6.
3. **Голік Л. О., Клиниченко Т. В., Красовицький М. Ю., Левченко Г. І.** Полікультурна освіта в Україні // Завуч. – 1999. – № 29/35 (жовтень). – С. 3-4.
4. **Гриньова В. Н.** Формування педагогічної культури майбутніх вчителів (теоретичний та методичний аспекти): дис... д-ра пед. наук. / В. Н. Гриньова – К., 1988. – 345 с.
5. **Кузьменко В. В.** Формування полікультурної компетентності вчителів загально-освітньої школи: навчальний посібник / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко. – Херсон: РІПО, 2006. – 92 с.
6. **Кремень В. Г.** Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – 2-е вид. К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.
7. **Огнев'юк В. О.** Осягнення освіти: Підсумки ХХ століття / В. О. Огнев'юк. – К.: Навч. книга, 2003. – 111 с.
8. **Поясок Т. Б.** Полікультурність у вищій економічній освіті // Проблема полікультурності у неперервній професійній освіті. – Маріуполь, 2011. – С. 66-70.
9. **Рудницька О. П.** Культуровідповідність мистецької освіти / О. П. Рудницька // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – С. 108-134.
10. **Сисоєва С. О.** Розвиток освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу // Проблема полікультурності у неперервній професійній освіті. – Маріуполь, 2011. – С. 11-18.
11. **Чобітько М. Г.** Компоненти полікультурної освіти у професійній підготовці майбутніх педагогів // Проблема полікультурності у неперервній професійній освіті. – Маріуполь, 2011. – С. 38-42.

References

1. **Abakumova, I. V., Ermakov P. N.** (2003). On the formation of a tolerant personality in multicultural education. *Voprosy psichologii*, № 3, P. 78-82 (in Russian).
2. **Bolharina, V., Loshchenova, I.** (2002). Culture and multicultural education. *Shliakh osvity*, №1., P.2-6 (in Ukrainian).
3. **Holik, L. O., Klynchenko, T. V., Krasovytskyi, M. Yu., Levchenko, H. I.** (1999). Multicultural Education in Ukraine. *Zavuch.*, № 29/35., P. 3-4 (in Ukrainian).
4. **Hrynova, V. N.** (1988). Formation of pedagogical culture of future teachers (theoretical and methodological aspects): dys... d-ra ped. nauk. 345 p. (in Ukrainian).
5. **Kuzmenko, V. V, Honcharenko, L. A.** (2006). Formation of multicultural competence of teachers in general-education schools: Tutorial. Kherson, 92 p. (in Ukrainian).
6. **Kremen, V. H.** (2010). The philosophy of man at the center of educational space, 520 p. (in Ukrainian).
7. **Ohneviuk, V. O.** (2003). Cognition Education: Results of the XX century, 111p. (in Ukrainian).
8. **Poiasok, T. B.** (2011). Multiculturalism in higher economic education. *Problema polikulturnosti u neperervnii profesiinii osviti.*, P. 66-70 (in Ukrainian).
9. **Rudnytska, O. P.** (2000). Culturological approach in art education. *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy: monohrafiia.* (Ed.) I. A. Ziaziun., P. 108-134 (in Ukrainian).
10. **Sysoieva, S. O.** (2011). The development of education in the multicultural globalized world. *Problema polikulturnosti u neperervnii profesiinii osviti.*, P. 11-18 (in Ukrainian).
11. **Chobitko, M. H.** (2011). Components of multicultural education in the training of future teachers. *Problema polikulturnosti u neperervnii profesiinii osviti.*, P.38-42 (in Ukrainian).

Волкова Н. И. ОЛИКУЛЬТУРНОЕ ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ

Проанализирована проблема поликультурного образования будущих экономистов; обоснованы основные структурные элементы поликультурного образования; охарактеризованы функции поликультурного образования профессиональной подготовки студентов экономических специальностей высших учебных заведений; показано, что становление экономистов новой формации является более эффективным в процессе целенаправленной поликультурного образования, которая осуществляется за счет внедрения в профессиональную подготовку специалиста поликультурного компонента содержания образования.

Ключевые слова: будущий экономист; поликультурное образование; поликультурной компонент; профессиональная подготовка.

Volkova N. MULTICULTURAL EDUCATION IN THE TRAINING OF FUTURE ECONOMISTS

The article analyzes the problem of multicultural education of future economists; the basic building blocks of multicultural education is shown; functions of multicultural education training students of economic specialties of higher educational institutions is described; the formation of the new formation economists are more effective in the targeted multicultural education carried out by implementing professional training in multicultural component of educational content.

We consider a multicultural component as a component of professional training of future economists. Its content is realized in the areas of professional economist, aims to develop value-orientation basis of personality and contributes to the preparation of a future professional multicultural interaction.

The component of multicultural training component includes a set of interrelated elements as external (social, ethnic and cultural, socio-cultural, cross-cultural) and internal (ideological) plans, the content of the training based on the introduction of the learning process of theoretical and practical material, characterized multicultural focus.

Keywords: future economist; multicultural component; multicultural education; training.

Рецензенти

Сисоєва С. О. – д. пед. н., проф., чл.-коресп. НАПН України,
Побірченко Н. А. – д. психол. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2015

Прийнято до друку 26.03.2015